

א) לקמן ל: גיטין מט.,
ב) לקמן ט. י: יד: [ערכין
סו. א] נשמות כאל,
ד) סו"א: מטע,

תורה אור השלם

1. כי יבצר איש שדה או
כרם ושלח את בעדיו
ובער בשדה אחר מיטב
שדהו ומיטב כרמו
ישלם: שמות כב ד
2. בעל הבור ישלם כסף
לשכיר לבעדיו ודמות זיהיה
לו: שמות כא לד

הנהרות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אי כי ועד
מתה היינו כי י"ג
ומתה מפרש מתה
דמיהן ממש וכן פוסק
טובא ממש:

מוסף רש"י

איכא למיפרך. כלומר
אפילו סבירא ליה הכי
לא ילפינן הקדש מניה,
דאיכא למיפרך מה לבעל
חוב שהוא הדיוט שבעל
הוא דלשקול צעדיה. שכן
יפה כוחו בנזיקין. שכן
יפה הכתוב כמו בנזיקין
שכתוב מיטב בנזיקין (ג'טו)
משלם נזק שלם.
הרי"ש רעהו הכי, רעהו
הוא המשלם מני נזק,
אבל להקדש נזק שלם,
ולגבי הזק הקדש דרש
הכי, לרעהו הוא דממיה
אבל הקדש שהזיק פטור
(ט"ו). אי הכי. דר"ע
כריש אוקמת ליה מאי
דוחקין דאוקמת פלוגתא
דרשא צומת דניזק ומיזק,
דלמא לגבות מן העדות
דקאמר ר"ע מני מעדות
דניזק קאמר, דהיא זיבורית
דמזיק כ"י ישמעאל,
ואמיהא לא פליג עליה אלא
בקי"ו להקדש, דכי ישמעאל
לא סבירא ליה דר"ש בן
ננאי (ט"ו). אב כן. דלא
פליג עליה דר"ש, מאי
דלא בא הכתוב. דקאמר,
דמשמע לא בא לך אלא
לך (ט"ו). ועוד. אי ר"ע
קולא קאמר לגבי מזיק
כתיב ישמעאל. מאי קל
ודומר להקדש. דקאמר,
הואיל וקולא היא היכי תני
למומר וקי"ו דמקילתני נמי
גבי הקדש (ט"ו). תניא
הרביא. דלרי עקיבא
בדמזיק שיימין (ט"ו).

ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

עין משפט
נר מצוה

נא א מ"י פ"ט מהל'
מלה ולזה הלכה א
סוג עשין דר' טו"ע ח"מ
ס"י קב סעף א:
בב ב מ"י פ"א מהל' מקי
ממון הלכה ב ופ"ח
הלכה י סג עשין ס טור
ש"ע ח"מ ס"י שפט סעף
ב וס"י מט סעף א:
גג ג מ"י פ"ט מהלכות
מתנות עניים הלכה טו
טו"ע ח"מ ס"י רג סעף
ג:

רבינו חננאל

ר' עקיבה אומר לא בא
הכתוב אלא לגבות לנזיקין
מן העידית וקל וחומר
להקדש. דסבר ליה כו'
שמעו בן מנסיא. רמי
ליה אביי לרבא, לר'
עקיבה דקתני מיטב שדהו
שלמוזיק, והתניא כסף
ישיב לבעדיו לרבות שיה
כסף. פי' ישיב כל מה
משלם המזיק השהב
היא, דבדריה תלה רחמי'
דכתי' ישיב. ופרקי אם
בא המזיק לשלם מעצמו,
כל מה שירצה משלם.
ואם רוחה מלשלם וביד
גובין ומוציאין ממנו, אין
גובין אלא מיטב. ודייק
רב עולא מרבתי' ישלם
שי"מ על כרחו. ואקשו
עליה מי כתיב ישולם,
אורבה ישלם מדעתו
משמע. פי' מאכילין אותו
מעשר עני עד מחצה,
אם הוולו נכסיו משום
דדחיק לובוני מאכילין
אותו מעשר עני עד שיעור
חצי נכסיו שביקש למכור
שאין דרך לוול יתר מיכן.

ובעל חוב דינו צנינונית. במס' גיטין צפרק הנזקין (ד' מה:):
וכי תימא קסבר ר"ע כו'. אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא
למיפרך מה לז"ח שכן יפה כמו בנזקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו
מן העידית: האמר בהקדש שהורע כמו בנזקין. דלא שקיל נזק
מניד: דהניא ר"ש בן מנסיא כו'.

בזיש פירקין דשור שנגח [ארבעה
וחמשה]: משלם נזק שלם. וקדריש
ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא
דכי הוי מזיק תס לא משלם אלא חצי
נזק אבל אי מזיק שור של הקדש
משלם מזיק נזק שלם ואפילו תס
וקאמר ר"ע דשקל הקדש שיעור דמי
שורו מעידית קרקעות של מזיק:
דלמא דר"ע בדניזק שיימין. ולא
משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל
והוא כעליוני דניזק דמודה ר"ע לר'
ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק
ועידית דקאמר ר"ע עידית דניזק
קאמר ולא חמי לאפלוני עליה אלא
בהקדש: ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא
ורבנן פליגי. דשמעיה ר"ע לרבי
ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט
אבל בנזקי הקדש פטור ליה ואמרי
ר"ע לפלוני עליה: אי"כ מאי לא בא
הכחוש. דמשמע דצקרא גופיה פליגי
דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט
נמי פליגי: ועוד מאי ק"ו להקדש.
הואיל ומן העידית דקאמר ר' עקיבא
אניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה
מזיק מציבורית מאי ק"ו להקדש
גריעותא הוי ולר"ע יפה כמו דהקדש
בנזקין דאמר דאפילו הוי מזיק תס
שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה
מרעהו: ועוד. תניא בהדיא דמן
העידית דקאמר ר"ע אמזיק קאי:
יש"ב. כסף ישיב לבעדיו דהוה ליה
למיכתב בעל הצור ישלם כסף לבעדיו
ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל
וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות:
מדעתו. אי משלם ליה מזיק עליו
מנעתו דלא אטרחיה לנזק עליו
בז"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה
המזיק לשלם נזקו לניזק אלא בז"ד
דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא
כסף (י): דיקא נמי. דגבי מיטב כתיב

ברגל ולא באלס המזיק אלא בצומר הרי עלי מנה וכן משמע במתני'
דתנא [לקמן דף ט:]: נכסים שאין בהם מעילה ואכולהו אבות קאי ואפילו
אמזיק דאדם לנזק דאמר מצעה זה אדם והא דאמר שמואל בהשאל
(ב"מ ד' ט:): כי יאכל פרט למזיק דלא משלם חומש ומשמע הא קרן
חייב היינו מדרבנן ונראה דשאר
נזקין דפטיירי בהקדש גמירי מקרין
ומאלס ומכור לפטר זו פסולי
המוקדשים וכ"ש הקדש וא"ת היכי
ילפינן שן מכולהו מה לשן שיש הגאה
להזיקה וי"ל דיותר ראוי להתחייב
אדם המזיק צדיים ממזיק ע"י שילוח
צעירה וא"ת רעהו דכתב רחמנא
למה לי הא מוכי יאכל נפקא כדא"י
במסכת מעילה (דף טו). מקיש רחמנא
הקדש לתרומה מה תרומה כתיב כי
יאכל פרט למזיק אף הקדש כל מיילי
דאכילה ומזיק ליה פטור ולא דוקא
מידי דאכילה כדאימא תס וי"ל דאי
לאו דאשכתן דפטור מזיק הקדש לא
הוה דרשינן מני יאכל פרט למזיק
אלא למטע חומש לחודיה ואת"ג דכי
יאכל בתרומה כתיב וסס חייב מזיק
קרן דממון דכתב הוא מ"מ מהאי
קרא דכי יאכל לא נפיק אלא מקרא
אחרניא דהוי כגזול מצירו ומזיקו
ומיהו למ"ד [לקמן טו]. דאיכא כופר
ברגל לא אחיא מכל הני דמה לקרן
ואדם וצור דלא משלם כופר בפעם
ראשונה ולרבי טרפון דאיני ליה
(סס) כופר שלם צתם ניחא:

ורב"י עקיבא סבר דה בר' שמעון.
תימה לעיל (דף ה). כי מוקי
לה עדים זוממין כר"ע ליקאי אי ר"ע
לימני תרי גוויי שור שור דאזיק שור
דהדיוט ושור דאזיק שור דהקדש וי"ל
דבהקדש לא קמירי אף קשה כי נמי
סבר כר"ש לפרוך מה להדיוט שכן
יפה כמו בנזקי אדם ולמאי דפי'
דלא דרשינן כי יאכל פרט למזיק
דלא משלם כלל אלא משום דכתיב
רעהו חמי שפיר אף קשה ולפרוך שכן
יפה כמו בנזקי צור: ועוד מאי
ק"ו להקדש. פירש הקונטרס הואיל
ומן העידית דא"ר עקיבא אניזק
קאי ולאקולא אתא דיהיב ליה מזיק

משמע על ידי אחרים דב"ד
ישלם דמשמע ישלם בעל כרחו: ישולם.
יורדין לנכסיו דמזיק אבל ישלם משמע נמי מדעתו: אלא אמר אביי.
לא משכחת תירוץ להני קראי אלא כדמנר כי האי גוונא דתורה
רבה להך דתניא כו': מי שהיו לו שדות נכסים ונכרמים.
זו ותנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול
לקט שכחה ופאה ומעשר עני דלאו עני הוא ונמלא גזל עניים היו
לו מאתים זוז חסר דינר ונתנו לו שיה אלף זוז צבת אחת הרי
זה יטול וזה יש לו צתים שדות ונכרמים שיה מאתים זוז אבל אינו
מואל למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שיה מאה זוז
וקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפי מפלגא לא זיילי לעולם והרי יש
לו מאתים זוז: והוי מר. והיינו רבה: אפילו טובא נמי ליספו
ליה. שהרי עכשיו אין שיה מאתים זוז ותנן (ס) היו לו
מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שיה אלף זוז צבת אחת יטול:
אפילו

מציבורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוא וקשה לפי' דאין זה גריעותא
אלא חומרא דר"י פוטר לגמרי מזיק את ההקדש ור"ע מחייבו ג"ש
ולענין מיטב נמי חשיבות הוא דמשלם ממיעב דניזק ולא מגרוע
דניזק ונראה לר"י דה"פ מאי ק"ו להקדש דלענין מציבא מזיק בהקדש
לא קאמר דהא מקרא דר"ש נפקא אלא לענין מיטב קאמר ולא
הוה לר"ע לאהדורי לרבי ישמעאל ק"ו להקדש כיון דרבי ישמעאל
היה מודה בך אי לאו משום דפטור ליה לגמרי:
יש"ב רבבות שיה כסף. בפ"ק דקדושין (דף טו. טז). דרשינן נמי
הכי גבי עבד עברי ויש [שום] לריכותא (ע"ש דף ג. ב) במסופות
ד"ה בפירוט: יש"ב מדעתו משמע. וא"ת דצפרק הורוע
(חולין ד' קל: ושם ד"ה תנא) ישלם בעל כרחו משמע דקאמר תנא תני
ישלם דברי ר' אליעזר ואת אמרת מדת חסידות שנו כאן וי"ל דתס
לא קאמר אלא דלא הוי מדת חסידות אלא דין חייב ועוד אמר
ר"ת דה"ק תנא תני ישלם דברי רבי אליעזר ופליגי רבנן עליה ואת
דכס דהא תנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) אין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו:

אי דאייקור ארעתא אפילו פורתא נמי לא יספדו י"ה. אף על גב שאינו מואל ליתן עליהם מאתים זוז לא יטול כלל לפי שגרס לעצמו
ופשע דלא הוי ליה למיעל ולמיפק אזחי אבל אם לא פשע אפילו שות יותר ממאתים זוז יכול לטול קודם שימכור צפחות
משויין ורב אלפס מפרש צעשיר ועד מחצה היינו [א] עד שימאל שיקנה אותם לכל הפחות צחצי דמיהן וגרסינן בתר הכי אילימא
דזיל ארעתא דכ"ע וידידיה נמי זל בהדידיה אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה פירוש אפילו הוולו כל כך שאפילו המחצה לא יתנו לו
לא ליספו ליה כיון דזל ארעתא דכ"ע ושות מאתים זוז אף לפי הוול אלא דאייקור כ"ע אפילו טובא נמי ליספו ליה פי' אפילו מואל
שימנו